

**Latvijas Kūdras
asociācija**

**Latvijas Republikas Saeimas
Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijai**
tautsaimniecibas.komisija@saeima.lv

Rīgā,
Nr. 3/2025
06.02.2025.

Par kūdras nozari

Biedrības “Latvijas Kūdras asociācija” (turpmāk – Asociācija), ņemot vērā Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijas 2024. gada 17. decembra sēdē izteikto ierosinājumu iepazīstināt ar kūdras nozari, nosūta savu redzējumu par problēmām, ar ko sastopas kūdras nozare, un to iespējamiem risinājumiem.

Kūdras nozares nozīme Latvijas tautsaimniecībā

Ieskatam neliela informācija par kūdras nozares nozīmi Latvijas tautsaimniecībā.

98% no Latvijā iegūtās kūdras izmanto dārzkopībā. Enerģētikā izmanto tikai mazu daļu. Kūdras daļa valsts energobilancē desmit gadu periodā ir vidēji 0,04% gadā. Ar Taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu¹ Latvijas ir apņēmusies pēc 2030. gada kūdru enerģētikā neizmantot.

Kūdras eksports ir devums Latvijas tautsaimniecībai, 95% iegūtās kūdras eksportē. Pēdējo piecu gadu laikā kūdras eksports dod vidēji 1,4 % no kopējā valsts eksporta eiro. Latvijas kūdru eksportē uz 112 valstīm.

Pasaulē 70% no profesionālajā dārzkopībā izmantotajiem substrātiem ir kūdras substrāti. Līdz šim kūdrai nav atrasts līdzvērtīgs aizstājējs, kurš būtu pieejams attiecīgā kvalitātē un apjomā.

¹ Ministru kabineta 2022. gada 14. jūlija rīkojums Nr. 531 “Par Taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu”

Kūdrai ir liela loma pārtikas nodrošinājumā, meža stādu un dekoratīvo augu stādu audzēšanā.

Kūdras nozare 2023. gadā nodokļos samaksāja 28,6 milj. eiro². Aptuveni 80 % kūdras ieguves vietu ir publiskā zeme – valsts vai pašvaldību īpašums. Valsts un pašvaldības saņem nomas maksu par ieguvei iznomāto zemi.

Kūdras ieguve un pārstrāde ietekmē citas nozares un dod ieguldījumu to attīstībā. Galvenās ar kūdras ieguvi un pārstrādi saistītās nozares ir loģistika, degvielas tirdzniecība, iepakojuma ražošana, elektroenerģijas ražošana, koka palešu ražošana, bankas, apdrošināšana, grāmatvedības pakalpojumi, būvniecības pakalpojumi, tehnikas remontēšana, zemes dzīļu ģeoloģiskā izpēte, u.c.. Tiek lēsts, ka kūdras nozares ieguldījums saistītajās nozarē 2023. gadā ir bijis 111,3 milj. eiro².

Kūdras nozare rada darba vietas lauku reģionos, t.sk. valsts austrumu pierobežā, kas ņemot vērā ģeopolitisko situāciju ir vasts drošības jautājums. Kūdras ieguvē un pārstrādē tiek nodarbināti vidēji 2300 darbinieki. Kūdras ieguvē darbs ir sezonāls – vasarā nepieciešams vairāk darbinieku, ziemā – mazāk. Algas kūdras nozarē lauku apvidū ievērojami pārsniedz vidējās algas līmeni reģionos.

Kūdras ieguves nozare netiek subsidēta, tai netiek piemēroti nekādi nodokļu atvieglojumi. Nozare ir patstāvīga un tā darbojas pēc tirgus principiem.

2023. gadā spēkā bija 126 licences kūdras ieguvei, kas izsniegtas 64 uzņēmumiem. Ieguve notika 97 purvos. Kopējā licenču laukuma platība 25 214,06 ha. Ieguve notiek aptuveni 15 000 ha. Pārējā licenču laukumu platība tiek sagatavota ieguvei vai arī rekultivācijai. Vidējais ieguves apjoms pēdējos 10 gados ir 1,19 milj. t gadā. Kūdras ieguves apjoms gadā atkarīgs no nokrišņu daudzuma un saulaino dienu skaita sezonā, kas ilgst no maija līdz septembrim.

Latvija atrodas reģionā, kur nokrišņi pārsniedz iztvaikošanu, tādēļ purvi un mitrāji turpina veidoties. Kūdras resurss Latvijā katru gadu vidēji pieaug par 1,6 milj. t³. Kūdras uzkrāšanās apjoms pārsniedz kūdras ieguves apjomu.

Situācija, problēmas un risinājumi

Pašlaik kūdras ieguves nozarei zināmu stabilitāti garantē tas, ka ir pieņemtas Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030. gadam⁴ un likumā “Par

² KPMG Baltics aprēķins

³ Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnes 2020.–2030. gadam, 1.pielikums. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2020. gada 24. novembra rīkojumu Nr. 696.

⁴ Ministru kabineta 2020. gada 24. novembra rīkojums Nr. 696 “Par Kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādnēm 2020.–2030. gadam.”

zemes dzīlēm” no 2018. gada ir noteikts, ka zemes dzīļu izmantošanas licenci kūdras ieguvei var izsniegt un publisko zemi iznomāt līdz 75 gadiem. Tas atbilst purva izstrādes laikam un nodrošina atbildīgu kūdras resursa apsaimniekošanu.

Par spīti iepriekš minētajam, kūdras nozares uzņēmējiem ir bažas par nākotni. Tas, galvenokārt, saistīts ar klimata politiku un nepareizu izpratni par kūdru, tās ieguvi, īpašībām un izmantošanu.

Atjaunojams vai neatjaunojams resurss,

Ar enerģētiku saistītos normatīvajos aktos kūdra tiek definēta kā fosils un neatjaunojams resurss.

Kūdra ir lēni atjaunīgs resurss, jo kūdras apjoms katru gadu purvos pieaug.

Par fosilu kūdra ir sāta uzskatīt laikā, kad Eiropā lielākā daļa no iegūtās kūdras tika izmantota dedzināšanai, siltuma un elektrības ražošanai. Tagad situācija ir krasi mainījusies, piemēram Latvijā jau no 2003.gada vairāk kā 95% kūdra tiek iegūta dārzkopības vajadzībām.

Lai mainītu izpratni un attieksmi jādefinē, ka kūdra ir lēni atjaunīgs resurss

Pašlaik derīgo izrakteņu veidu, t.sk. kūdras, definīcijas noteiktas Ministru kabineta noteikumu Nr. 570 “Derīgo izrakteņu ieguves kārtība”, kas izdoti saskaņā ar likumu “Par zemes dzīlēm”, 1. pielikumā “*Derīgo izrakteņu veidi*”. Asociācija lūdz izvērtēt iespēju derīgo izrakteņu definīcijas iekļaut likumā “Par zemes dzīlēm”, precizējot kūdras definīciju ar norādi, ka tas ir lēni atjaunīgs resurss.

Ja pašreiz derīgo izrakteņu definīcijas nevar iekļaut likumā, tas atbildīgajai ministrijai lūgt 8. punktā iekļauto kūdras definīciju papildināt ar vārdiem “lēni atjaunīgs”, izsakot to šādā redakcijā:

“8. Kūdra – **lēni atjaunīgs** organogēns nogulumiezis, kura sausne satur ne vairāk par 50 % minerālvielu un kas ir veidojies, paaugstināta mitruma un skābekļa nepietiekamības apstākļos sadaloties augu biomasai.”

SEG emisijas

Arī pašreizējā siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju aprēķinu metodikā izmantotā tūlītējas oksidācijas metode (kūdrā esošais ogleklis sadalās gada laikā, jeb tūlīt kā kūdra tiek izņemta no purva tā oksidējās), kas noteikta IPCC⁵ vadlīnijās, neatbilst

⁵ IPCC - Intergovernmental Panel on Climate Change jeb Klimata pārmaiņu starpvaldību panelis

realitātei. Tūlītējas oksidācijas metode piemērota, ja kūdras izmanto enerģētikā, bet ne dārzkopībā un citām vajadzībām.

Zviedrijā veikts pētījums rāda, ka oglekļa sadalīšanās ātrums ir 1,758 % gadā. Pašlaik SEG emisijas no kūdras ieguves tiek aprēķinātas, izmantojot IPCC⁶ vadlīnijās noteikto "tūlītējas oksidācijas" metodi⁷, netiek ņemts vērā, ka iegūtā kūdra nesadalās viena gada laikā, ka kūdras izmantošana dārzkopībā rada emisiju piesaisti ar tajā audzētajiem augiem, kas kompensē emisijas.

Latvijai, sadarbojoties ar citām kūdras ieguves valstīm, jāstrādā pie tā, lai panāktu izmaiņas IPCC valdīnijās un mainītu pieeju par tūlītēju oksidēšanos.

Pašlaik saskaņā ar Taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu tiek sākts pētniecības pasākums. Izglītības ministrija ir atbildīga par Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.-2027. gadam 6.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Pārejas uz klimatneitralitāti radīto ekonomisko, sociālo un vides seku mazināšana visvairāk skartajos reģionos" 6.1.1.2. pasākuma "Pētniecības attīstība dabas resursu ilgtspējīgai izmantošanai vides un klimata mērķu kontekstā" īstenošanu. Šajā ietvarā ir jāizveido zinātniskais konsorcijs, kurš veiktu nepieciešamos pētījumus saistītus ar kūdrājiem un kūdras, lai iegūtu valstī trūkstošos datus, zināšanas un uzlabotu Latvijas SEG nacionālo inventarizācijas ziņojumus.

Balstoties uz pētījumos iegūtajiem datiem, būs iespēja ieteikt IPCC metodikas izmaiņas.

Lūdzam uzdot Klimata un Enerģētikas ministrijai un Zemkopības ministrijai sekot līdzi procesa norisei, lai piešķirtais finansējums tiek izmantots lietderīgi.

Kūdra – aprites ekonomikas un bioekonomikas sastāvdaļa

Kūdra, pēc izmantošanas dārzkopībā, nekur nepazūd un nenonāk atkritumos, bet tiek izmantota atkārtoti augsnes ielabošanai. Ielabojot augsni, tā atkal piedalās oglekļa piesaistes procesā un veidojas aprites cikls.

Kūdras izmantošana dārzkopībā atbilst aprites ekonomikas principiem, jo pēc izmantošanas siltumnīcā tā atgriežas vidē – uz lauka, pilsētas apstādījumos, dārzā, mežā un turpina saturēt oglekli. Piemēram, kvalitatīvus meža stādus, ņemot vērā to audzēšanas tehnoloģiju un stādu prasības, bez kūdras nav iespējams izaudzēt. Kūdra kopā ar stādiem atgriežas mežā (ja audzē ietvarstādus) vai to iestrādā kokaudzētavu zemju papuvēs kailsakņu stādu audzēšanai. ES plānu iestādīt trīs miljardus koku

⁶ IPCC - Intergovernmental Panel on Climate Change jeb Klimata pārmaiņu starpvaldību panelis

⁷ Gaissausā kūdrā (ar 0% mitrumu) ir 45% ogleklis, un pieņemts, ka tūlīt pēc ieguves tā pilnībā oksidējas – saskaņā ar) noklusējuma datiem.

nevar īstenot bez kūdras izmantošanas. Kūdra nepieciešama arī dekoratīvo augu audzēšanai pilsētu apzaļumošanai, arī šajā gadījumā tā atgriežas dabā. Ja kūdras izmanto siltumnīcās pārtikas un stādu audzēšanai, to pēc izmantošanas var izkliedēt uz lauka augsnes ielabošanai.

Izstrādājot normatīvos aktus, ir jābūt izpratnei un pieejai, ka kūdra ir lēni atjaunīgs resurss un bioekonomikas sastāvdaļa. Latvijas bioekonomikas stratēģija⁸ ir spēkā līdz 2030. gadam.

Slikts piemērs ir pašlaik saskaņošanā esošais Ministru kabineta noteikumu projekts “Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 20. jūnija noteikumos Nr. 353 “Prasības zaļajam publiskajam iepirkumam un to piemērošanas kārtība”, kur norādīts, ka augsnes ielabošanas līdzekļi, nedrīkst saturēt kūdras vai notekūdeņu dūņas (atbildīgā – Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija). Kūdra, kas ir sterils un videi draudzīgs materiāls, ir pielīdzināta materiālam, kas satur piesārņojumu, t.sk. smagos metālus un mikrobioloģisko piesārņojumu. Šādas kļūdas nebūtu pieļaujamas un attiecīgais punkts labojams, izslēdzot vārdu kūdra.

Izstrādājot jaunu Bioekonomikas stratēģiju, tajā jāiekļauj arī kūdra, jo tās izmantošana pilnībā atbilst bioekonomikas definīcijai: “Bioekonomika ir tautsaimniecības daļa, kur ražošanas procesā ilgtspējīgā un pārdomātā veidā tiek izmantoti atjaunojamie dabas resursi (augi, dzīvnieki, mikroorganismi u.c.), lai ražotu pārtiku un barību, industriālos produktus un enerģiju”. Pateicoties kūdras īpašībām, pārtikas audzēšana kūdrā nodrošina, ka tā ir veselīga.

Taksonomija (ilgtspējīgas finanses) un citi ES normatīvi

Nemot vērā ES taksonomijas jeb ilgtspējīgu finanšu regulējumu, un tā izstrādes gaitu, kur projektā tika minēta kūdra - kūdras ieguves un pārstrādes uzņēmumiem ir ierobežota finansējuma pieejamība savas darbības efektīvizācijai un uzlabošanai.

Bankas Latvijā ir ļoti piesardzīgas un nevēlās piešķirt finansējumu kūdras pārstrādes rūpnīcu izveidei un kūdras nozares uzņēmēji bankās Latvijā nevar saņemt kredītu vai tā saņemšanas iespējas ir ļoti ierobežotas.

Jāatzīmē, ka Taksonomijas regulā un tās deleģētajos aktos kūdras ieguve nav aizliegta. Tomēr tas deva impulsu bankām ļoti piesardzīgi finansēt kūdras nozari vai vispār to nefinansēt.

⁸ Latvijas bioekonomikas stratēģija 2023, <https://likumi.lv/ta/id/342221-latvijas-bioekonomikas-strategija-2030>

Vienota valsts nostāja par kūdras ieguvu un izmantošanu dārzkopībā

Kopumā ar Eiropas Savienības (ES) normatīvajiem aktiem kūdras ieguve nav aizliegta, bet tiek minēts, ka jāaizsargā ar oglekli bagātās platības un mitrāji. ES normatīvu tapšanas gaitā ļoti negribīgi tiek ņemtas vērā valstu ģeogrāfiskās īpatnības, vairumā dalībvalstu nav izpratnes par to, ka Baltijas reģionā nokrišņi pārsniedz iztvaikošanu un kūdra turpina veidoties.

Ministrijām un Latvijas pastāvīgajiem pārstāvjiem Briselē nav vienotas pozīcijas attiecībā uz kūdras ieguvu dārzkopībai un ar tiem saistītajiem jautājumiem.

Tādēļ nozares ieskatā Ministru kabinetam būtu jāapstiprina Latvijas pozīcija attiecībā uz kūdras ieguvu un izmantošanu dārzkopības vajadzībām. Tas nodrošinātu vienotu pieeju gan ministrijām, gan Latvijas pastāvīgajiem pārstāvjiem Briselē, diskutējot par ES normatīvo aktu projektiem, kas attiecas uz ilgtspējīgām finansēm, bioloģisko daudzveidību, augsnes aizsardzību, bioekonomiku un klimata politiku.

Ņemot vērā attīstības plānošanas dokumentu hierarhiju Latvijā, asociācijas ieskatā valsts pozīciju attiecībā uz kūdras ieguvu var definēt Ministru kabinetam pieņemot Konceptuālu ziņojumu⁹, kurā izteikts atbalsts turpmākai kūdras ieguvei un izmantošanai dārzkopībā.

Ņemot vērā minēto, lūdzam Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisiju uzdot Ministru kabinetam vai Zemkopības ministrijai, kā atbildīgajai ministrijai par ZIZIMM sektoru, **izstrādāt Konceptuālu ziņojumu, kurā izteikts atbalsts turpmākai kūdras ieguvei un izmantošanai dārzkopībā un formulēta Latvijas pozīcija.** Tas noteiktu, ka ministrijām un to pastāvīgajiem pārstāvjiem Briselē ir vienota pieeja jautājumos, kas skar dārzkopības kūdras ieguvu un izmantošanu, kā arī tas būtu pozitīvs signāls Latvijas bankām finansēt nozari.

Biedrības “Latvijas Kūdras asociācija” (turpmāk – Asociācija) mērķis ir veicināt Latvijas kūdras ražošanas nozares attīstību, darba vietu radīšanu un kūdras resursu racionālu, videi draudzīgu un ilgtspējīgu izmantošanu, dabas daudzveidības un purvu resursu saglabāšanu. Asociācija apvieno 40 biedrus: 20 kūdras ražošanas uzņēmumus, septiņus ar kūdras nozari saistītus uzņēmumus vai biedrības, 11 goda biedrus un divus zinātniskos biedrus. Asociācijas biedri un ar tiem saistītie

⁹ Konceptuālu ziņojumu izstrādā, ja nepieciešams izšķirties par rīcību iepriekš noteiktu nozaru politiku īstenošanā. (Ministru kabineta 2014.gada 2.decembra noteikumi Nr.737 “Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi”)

uzņēmumi strādā 72% no kopējās kūdras ieguves licenču laukumu platības un iegūst vidēji 70% no Latvijā iegūtā kūdras apjoma.

Ar cieņu

Ingrīda Krīgere,
Valdes locekle

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu